

'Israël' verdeelt christenen

Geen land houdt de gemoederen onder orthodoxe christenen zo bezig als Israël. Getuige een schier oneindige stroom aan publicaties – in boek, krant en website – wordt er wat afgediscussieerd over het volk van de Bijbel, dat terugkeerde naar het land van de voorvaders en dezer dagen het zestigjarig bestaan van de eigen staat viert. Uit die discussies zijn grofweg vier Israëlvisies te destilleren.

door onze redacteur Gerald Bruins

ds. Henk de Jong
... vervanging ...

ds. Henk Poot
... eigen weg ...

Marieke den Hartog
... veel wegen ...

Michael Mulder
... contact leggen ...

Visie 1

De kerk is in de plaats van Israël gekomen.

Deze visie, die bekendstaat als 'vervangings-theologie', heeft al oude papieren. Calvijn, maar ook de theoloog van de Doleantie, Abraham Kuyper, zaten op deze lijn. Kort gezegd komt die erop neer dat de beloften voor Israël, vanwege de ongehoorzaamheid van de Joden, zijn overgegaan op het volk van het nieuwe verbond, de kerk dus.

Tegenwoordig vind je bijna geen aanhangers meer van deze klassieke gereformeerde visie. Wel zijn er theologen die voortbouwen op het gedachtegoed achter de vervangings-theorie. Ze zijn te vinden in de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt), de Nederlands Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Gemeenten. Een van hen is de Nederlands-gereformeerde emeritus predikant Henk de Jong uit Zeist. „Ik geloof niet in de vervangings-theologie”, zegt hij, „maar ik kom er wel dichtbij”. Hij noemt Matteüs 21:43 waarin Jezus tegen de Joden zegt dat het koninkrijk van God hun zal worden ontnomen, en gegeven zal worden aan een volk dat het wel vrucht laat dragen. En Paulus zegt in 1 Tessalonicenzen 2:16 dat de toorn tot het einde toe over de Joden is gekomen. De Jong: „Dat zweemt toch naar vervanging.” „Maar verderop in de Bijbel spreekt de apostel er genuanceerder over: hij wijst op de rest uit het Joodse volk die behouden zal worden. Die rest-gedachte is wezenlijk en zwakt de vervanging af. In Romeinen 11 spreekt Paulus van een geheimenis: de verharding van Israël is voor de duur van de geschiedenis slechts gedeeltelijk over Israël gekomen, totdat alle gelovigen uit de heidenen zijn behouden. Er komen dus Joden tot geloof en heidenen. En zo zal heel Israël behouden worden, staat er. Dat woordje zo is belangrijk, op deze manier gebeurt het. Ik geloof dan ook niet in periodisering, zo van: eerst de volheid der heidenen behouden en dan komen de Joden tot geloof. Heel Israël wordt behouden, dat zijn de gelovigen uit de Joden en de volken die tot de erkenning van Christus zijn gekomen.”

„De landbelofte aan Abraham dat Israël zal wonen in het land van de rivier van Egypte tot aan de Eufraat in het huidige Irak, is achterhaald. Die is opgegaan in de belofte van een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, waardoor nu de hele wereld beloofde grond is. In Romeinen 4 staat dan ook dat Abraham een erfgenaam van de wereld is. Er zijn twee elementen in de verbondsbelofte: volk en land. Het volk wordt bij Paulus de volken, het land wordt de wereld. Je kunt niet met een beroep op de landbelofte, met een theologisch argument dus, het Palestijnse volk verdrijven. Dat volk is onrecht aangedaan. Beide volken zijn voor het bezit van het land op overleg aangewezen.”

„Ik geloof ook niet dat de oprichting van de staat Israël een bijzonder werk van God is. Wel leidt God de geschiedenis. Het is opmerkelijk dat die staat er is gekomen en ik ben blij met de Joden dat zij een plek hebben waar zij, na het afschuwelijke drama van de Holocaust, betrekkelijk rustig kunnen leven.”

Voor evangelisatie onder Joden hebben Europeanen te veel boter op hun hoofd, aldus De Jong. „Dat kan beter gebeuren door christenen uit de Verenigde Staten of Afrika.”

Visie 2

God gaat zijn eigen heilsweg met Israël. Heel Israël zal behouden worden.

Aanhangers, te vinden onder vooral de evangelische, maar ook reformatorische achterban van Christenen voor Israël en het blad *Het Zoeklicht*, noemen deze visie zelf 'profetisch' en kunnen zich vinden in de aanduiding 'eschatologisch'. Dat begrip wijst op de leer van de eindtijd. Ds. Henk Poot, bestuurslid van Christenen voor Israël: „God gaat zijn eigen weg met Israël. De volken uit de heidenen zijn erbij gekomen. De kerngedachte is dat de kerk het heil niet verwerft zonder Israël. Naar Lucas 15: het feest gaat niet beginnen zonder de oudste zoon. Ik geloof dat de Joden uiteindelijk tot de erkenning van Jezus zullen komen. Met een beroep op Romeinen 11 zeg ik: als de gelovigen uit de heidenen zich hebben bekeerd, zal de betekening van Israël worden weggenomen. Dan zal heel Israël behouden worden. Dat is een gebeurtenis die in de tijd zal plaatsvinden, een onderdeel van Gods heilsgeschiedenis. Dat gaat niet buiten Christus om. Alleen, de momenten waarop Hij dat doet, zijn verschillend. Het ene moment wordt de volheid van de volken openbaar, het andere moment komt Israël tot geloof.”

„Ik geloof dat de stichting van de staat Israël een werk van God is. Dat kan niet anders, God werkt concreet door de geschiedenis en de mensen heen. Of de onafhankelijkheid van Israël is niet Gods werk, maar dan vraag ik me af waar de christelijke media zich zo druk over maken. Of het is wel Gods werk en dan zeg ik: ga voluit achter Israël staan.”

„De landbelofte heeft God al ten dele in vervulling laten gaan: in 1967, na de Zesdaagse Oorlog, kwam de Westelijke Jordaanoever in handen van Israël. Daar liggen toch veel Bijbelse plaatsen als Hebron en Silo. We moeten de grenzen van Israël niet laten bepalen door wat politiek haalbaar is, maar door wat de Bijbel erover zegt: het land tot aan de rivier de Eufraat zal van Israël zijn. We zijn dan ook tegen een tweestatenoplossing, een staat voor de Israëliërs en een voor de Palestijnen. Tegen hen moet je, als er toch een eigen staat komen, zeggen: het zal voor tijdelijk zijn, want het land valt uiteindelijk Israël ten deel.”

„Onze missie is niet om de Joden met het evangelie te benaderen. De Joden zijn vanwege hun geloof gruwelijk vervolgd. Wij hebben een boodschap voor de kerk: steun Israël en heb oog voor het profetische getuigenis ten aanzien van dit volk, dat Gods oog-appel is.”

„Met die onrechtvaardige behandeling van de Palestijnen in de Gazastrook en op de Westoever, waar veel mensen de mond vol van hebben, zou het wel eens kunnen meevallen. Ze hebben het beter dan hun volksgenoten in Syrië. Israël gedraagt zich correct. Ondanks dat de Palestijnen raketten afvuren op Sderot, zet het land de ziekenhuizen open voor mensen uit de Gazastrook.”

Visie 3

Kerk moet dialoog aangaan met Israël.

In deze visie zijn kerk en Israël partners die in een dialoog met elkaar moeten treden om zo van elkaars tradities te leren. Voorstanders zijn te vinden in het middenorthodoxe deel van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) en bij het OJEC, het Overlegorgaan voor Joden en Christenen in Nederland. Critici plakken op deze visie wel de term 'tweewegenleer': de Joden hebben de wet om tot het heil te komen, en de christenen Christus. Marieke den Hartog, PKN-functionaris voor Kerk en Israël, kan zich daar niet in vinden. In de beperking ervan, geeft ze aan. Hoewel ze gelooft dat Christus een uniek persoon was, zijn er volgens haar „ontzettend veel wegen die leiden tot het heil”. „Ik denk dat ook na Christus de verkiezing van het Joodse volk blijft bestaan. Daarin heeft ook de betrokkenheid van dit volk bij het land Israël een plaats. Maar hoe de Eeuwige mensen tot het heil brengen, daar ga ik niet over. Dat kan ik niet vaststellen.”

De theologe, betrokken bij het OJEC, vindt dat kerk en Israël in een 'asymmetrische verhouding' tot elkaar staan. „Vanaf het moment dat het christendom staatsgodsdienst werd, aan het eind van de vierde eeuw, zijn Joden bij uitstek als buitenstaanders behandeld. De kerk heeft de Joden willen verdringen. Ze ontwierp een vervangings-theologie en in het catechetisch onderricht werd de Joodse religie neergezet als afwijkend. Nu heeft Israël sinds de stichting van een eigen staat weer een plek op het wereldtoneel. De kerk moet daaraan wennen.”

De kerk kan zich beter bescheiden opstellen en in een „open dialoog” treden met Israël, vindt Den Hartog. „De Joden hebben een humane traditie waar wij als christenen veel van kunnen leren.” Door die ontmoeting kan de christelijke godsdienst zich vernieuwen, en zich ontdoen van anti-Joodse elementen. „De uitdaging is het Nieuwe Testament zo te lezen dat die niet negatief uitwerkt voor Joden.”

De landbelofte speelt geen rol in de Israëlvisie van Den Hartog. Ze vindt dat je niet met theologische argumenten politiek kunt bedrijven. De politieke werkelijkheid van nu is anders dan in de Bijbelse tijd, zegt ze. In de Palestijnse kwestie vaart ze een middenkoers. Ze heeft oog voor het onrecht en het leed dat Joden en Palestijnen elkaar over en weer berokkenen. Den Hartog is voorstander van een eigen staat voor het Palestijnse volk.

„Ik ben voorstander van een open ontmoeting waarin elke gesprekspartner zichzelf kan zijn. Dan kun je gerust vertellen dat en waarom je christen bent. Dat is wat anders dan een evangeliserend gesprek met een vooropgezette theologische agenda die je belemmert de Joden te ontmoeten zoals ze werkelijk zijn.”

Visie 4

God is trouw aan zijn verbond met Israël.

Het verbonds- of inlijvingsmodel concentreert zich op het verbond dat God sloot met Israël. De visie is populair onder gereformeerdebonders binnen de Protestantse Kerk in Nederland en christelijk-gereformeerden. Zij dragen het Centrum voor Israëlstudies (CIS), gevestigd in de Christelijke Hogeschool Ede, dat het gedachtegoed vertolkt en populariseert.

CIS-directeur Michael Mulder: „De kerk is ingelijfd in het verbond dat God begon met Israël. Dat baseer ik op Romeinen 11. De belofte aan zijn volk – Ik wil uw God zijn – blijft staan en vraagt om een antwoord van Israël. Het is voor ons belangrijk dat we echt luisteren naar de manier waarop het Joodse volk met de Schriften leeft, die ook voor ons de bron van het geloof zijn. Daarin kunnen aspecten van het leven met God naar voren komen, die in onze traditie onderbelicht zijn. Ik denk bijvoorbeeld aan de aandacht voor de heiliging van Gods naam. Op dat punt kunnen we veel leren van de Joden.”

Binnen het CIS is er aparte aandacht voor de verbondenheid met de Messiasbelijdende Joden, onderstreept Mulder. „Wij geloven dat er een weg tot behoud is door Jezus Christus. In het gesprek met Israël willen we daarvan getuigen.”

„Ik zie de oprichting van de staat Israël niet als de vervulling van één bepaalde concrete belofte, maar als een teken van Gods trouw aan zijn volk, dat Israël weer in een land mag wonen. De landbeloften zijn niet een-op-een over te zetten op de chiedenis. Het gaat er niet om wat wordt voorspeld, maar om hoe God handelt. Er zal een moment komen waarop alle Joden die er zijn tot Christus zullen komen. Maar met de Bijbel in de hand is daar geen bepaalde periode voor aan te wijzen. Hoe dat gebeurt en wanneer is aan God. Belangrijk is niet het naspereuven van de vervulling van beloften, maar de diepere werkelijkheid van Gods verbondenheid aan zijn volk. Hij blijft trouw.”

„Als Centrum voor Israëlstudies weten we ons verbonden met Israël en evenzeer met christenen uit de Palestijnen. We willen geen keuze maken ten koste van een van deze groepen. Wij proberen bewust contact te leggen met groepen in Israël die tot verzoening willen komen met de Palestijnen.”

Israëlsche jongeren vieren feest op het Rabinplein in Tel Aviv. | foto AP/Leferis Pitarakis